

historisch genootschap wormer torenklanken

nieuwsbrief 23 • september 2011

Welkom door Jos Blokker

Op het moment dat ik dit schrijf lijkt het echt zomer. Een bijna zomerse temperatuur en geen nattigheid. Ik bedenk dan ook, dat we op een paar weken na aan de herfst gaan beginnen. Zeker op het moment dat dit nummer bij u in de bus valt. Na een ronduit slechte zomer gaan wij het einde daarvan nog een feestelijk tintje geven.

Op 10 en 11 september zijn de Open Monumentendagen. Die zijn voor ons weer in De Stoomhal. In dit nummer is een artikel gewijd aan de tentoonstelling. Mart Pot laat een prachtige verzameling krantenknipsels vanaf 1970 zien over de pakhuizen aan de Zaan en Frans Room zal een aantal van zijn werken over Wormer

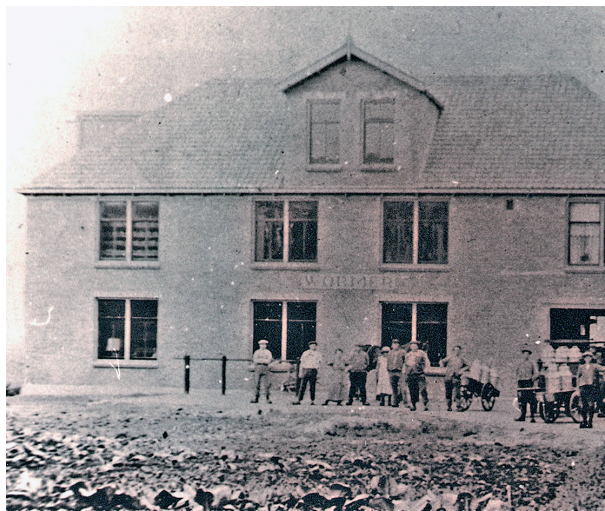
Het printen van de foto's voor onze expositie op Monumentendag bij Centurion Printing, waar ook ons Jaarboek wordt gedrukt.

tentoonstellen. Kortom zeker de moeite waard om langs te komen.

In dit nummer kunt u kennis maken met onze nieuwe - beoogde - secretaris Mic Hamers. Beoogd, omdat de ledenvergadering van 2012 zijn aanstelling nog moet bevestigen.

Weer een nummer met interessante artikelen over het Ketelhuis van Van Gelder Zoonen in de winter van 1963, een verhaal over de nieuwe Zaanbrug, dezer dagen toch zeer actueel en over de nieuwe Stichting Behoud Roe-rend Cultureel Erfgoed Wormer.

In de vorige uitgave van de Torenklanken heb ik een oproep gedaan aan de leden die hun contributie nog niet hebben voldaan, om die als nog te voldoen. Helaas heeft die oproep slechts vijf leden geïnspireerd. Wellicht is de vakantie een belemmerende factor geweest. Nog 33 te gaan. Graag per omgaande betaling. Het gaat hier om leden die hebben aangegeven geen automatische incasso te willen. ■

Als er ergens sprake is van herbestemming, dan is het wel bij de voormalige kaasfabriek. Dit gebouw krijgt ruime aandacht op de tentoonstelling tijdens de Open Monumentendagen in De Stoomhal. (Zie ook het artikel hiernaast).

Pieter Jonges, de nestor en één van de oprichters van de Oudheidkundige Commissie Jisp heeft in 1992 een omvangrijke studie gemaakt van de kaasfabrieken in Wormerland. Het zal hem moeite gekost hebben want Wormerland bestond toen nog maar net, en als je van iemand kunt zeggen, dat het een echte Jisper is, dan is Pieter het wel.

Hij heeft natuurlijk ook geschreven over de kaasfabriek in Wormer. Dat is het gebouw dat later verenigingsgebouw werd en waarop we nu 'groos' moeten zijn. Nou, dat zijn we wel. Het 'gebouw' was belangrijk voor de Wormer jeugd, eerst vooral de

katholieke jongeren, maar later voor allemaal. Want wat is daar allemaal niet gehuisvest geweest? Van Verkenners tot Jongensstad en van alles daar tussenin. En nu Scwo, met ook nog WSV in de buurt!

Het spreekt vanzelf dat die kaasfabriek ruime aandacht krijgt op onze expositie. Als er ergens van een herbestemming sprake is, dan is het wel bij dit pand.

Tussen kaasfabriek en verenigingsgebouw was de fabriek nog enige tijd eigendom van bakker Wijbrand Bus, die uit Oost-Graftdijk afkomstig was. Bus kocht de kaasfabriek in mei 1930, maar ging eind 1931 failliet, zodat de fabriek wederom te koop werd aangeboden en het r.k.-kerkbestuur zijn kans greep.

In de tussentijd bakte Bus een speciaal soort koekje dat 'Vendel' werd genoemd en dat zeer geliefd was in Wormer. Het is maar goed, dat Pieter Jonges deze wetenswaardigheden heeft weten te achterhalen en voor ons heeft opgetekend. Nu het recept nog!

Ook van het koekje wordt op de expositie melding gemaakt. Ik prijs me gelukkig, dat Dik Kuijper uit Wormerveer, een trouw en actief lid van ons Genootschap, mij bij het samenstellen van de expositie op kundige en enthousiaste wijze heeft geholpen. Komt u maar eens kijken. ■

Open Monumentendagen

door Jan Blokker

Het is alweer de zesde keer dat het Historisch Genootschap Wormer een expositie houdt op Open Monumentendag. Sinds de oprichting in december 2005 is dat inmiddels een traditie die wij graag in ere houden.

Het thema dit jaar is Nieuw gebruik - Oud gebouw en daar sluiten wij ons graag bij aan. Veel monumenten in ons dorp hebben immers een herbestemming. In het advertentieblad Aktief van juli hebben we verteld over de winkel van Thom Ammeraal op de hoek van de Nieuweweg en de Mercuriusweg. Die winkel is verdwenen en er is daar een nieuw gebouw neergezet waarin intussen de Bieb zich heeft genesteld. We kunnen in ieder geval spreken van een herbestemming van de grond, wat dat betreft zijn we niet zo erg kieskeurig. Het gaat er om dat we u op onze expositie een grote verscheidenheid van vooral foto's uit het verleden laten zien met daarbij een toelichting, soms beperkt, soms uitgebreid.

De Nieuweweg en de aanleg ervan komen uitvoerig aan de orde. Ook de Zaanbrug en de vervanging ervan vergeten we niet. Alle monumenten met een herbestemming passen in de revue. Denkt u eens aan ons oude raadhuis, dat zo prachtig is gerestaureerd. Het raadhuis zelf kunt u overigens natuurlijk ook bezoeken. Het is de moeite waard. Dan is er bijvoorbeeld het postkantoor, dat is verbouwd tot slijterij, Chateau 26. Weliswaar geen monument, maar toch de moeite waard om over de geschiedenis van die plek te verhalen. Met daarnaast het politiebureau, dat nu het startpunt is van onze laatste reis (uitvaartcentrum). Was daar niet ooit de speeltuin, met zoveel enthousiasme in 1928 tot stand gekomen? U kunt het bekijken op onze expositie.

Net als het vorig jaar zijn we ook deze Monumentendagen te gast bij de Stoomhal aan het Pakhuisplein, onderdeel van de oude, fraai gerestaureerde fabriekspanden van Hollandia. De ambiance is daar heel bijzonder en we zijn dan ook blij u daar weer te mogen begroeten.

Op zaterdag begint de expositie om 10:00 en sluiten we om 16:00 uur; 's zondags zijn we open van 11:00 tot 16:00 uur. Natuurlijk is de toegang gratis.

Van de gehele expositie is een catalogus beschikbaar die te koop is. U kunt dan eventueel thuis nog eens rustig alles nalopen. Ook de catalogi van de vorige exposities zijn nog volop verkrijgbaar, bijvoorbeeld van 2008, het winkeltjesboek.

Op de Monumentendagen schenken wij ook aandacht aan het jaarboek 2011, dat - óók in de Stoomhal - op zaterdag 12 november aan u zal worden uitgereikt. Het jaarboek is in de contributie inbegrepen en iedereen, die lid is, kan het dan ook op die zaterdag, Genootschapsdag, komen afhalen.

Noteert u de Open Monumentendagen in uw agenda: zaterdag 10 en zondag 11 september. U bent van harte welkom! ■

Ketelhuis Van Gelder Zonen in de kou door Cees Kingma

de eendragt

FEBRUARI 1963

Winter 1963. De 'ijsbrekersploeg' van Van Gelder Zonen probeert de toevoerkanalen en sloten die het circulatiewater voor het ketelhuis moeten leveren, weer ijsvrij te maken.

Volgens het KNMI was de winter van 1963 de koudste van de vorige eeuw. Over de drie maanden december 1962 en januari en februari 1963 had de Bilt een gemiddelde temperatuur van -3,1 graden, normaal is dat +2,6 graden. Het IJsselmeer was vóór Kerst dichtgevroren. Tijdens de jaarwisseling waren er zware sneeuwstormen die in het hele land dorpen isoleerden. De sneeuwduinen bereikten een hoogte van 3 meter.

REINIER PAPING

De elfstedentocht werd gehouden op vrijdag 18 januari, de meest barre winterdag van 1963. Tegen de avond stond in het noorden een krachtige noordoostenwind bij min 9. Het verschil tussen de nummer 1, Reinier Paping en nummer 2, Jan Uitham bedroeg 22 minuten. Op een zondag in februari schaatste ik, samen met mijn vader en mijn broer Jur, van Medemblik naar Workum in Friesland over het bevroren IJsselmeer. Mijn vader had nog van die mooie zwierschaatsen die met leren riempjes onder de schoenen werden vastgebonden.

IJSEXPEDITIE

De winter bracht echter meer ongemak dan kou en gladde wegen. Na het weekend van 12 en 13 januari sloeg men in het ketelhuis bij de papierfabriek van Van Gelder Zonen aan het Zaandammerpad alarm. De toevoerkanalen en sloten in het Wormer- en Jisperveld leverden te weinig water. Bij een controle van de waterstand bleek het niveau ongeveer 25 cm te zijn gezakt. Er werd een expeditie samengesteld om de ijsbarrière op te zoeken.

TRANS-SIBERIË-EXPRESS

Op dinsdagmorgen 15 januari liep, rond de klok van negen, een drietal figuren gewapend met pikhouweel, schop en een meetinstrument de sneeuwvlakten achter het ketelhuis in. De Ringvaart van de Engewormer zag eruit als een ingevallen brood. Dit betekende dat deze vaart meer water naar het ketelhuis afvoerde dan toegevoerd kreeg. In de bocht bij de Ringvaart-Karnsloot kreeg het ijsoppervlak een heel ander karakter. De ingevallen vaart ging hier, al stijgende, over in een horizontale ijsvlakte. Er werden op diverse plaatsen in de Karnsloot een aantal gaten gemaakt en met een waterpas werd het hoogteverschil gemeten. Het bleek al snel dat hier de 25 cm verschil bij het ketelhuis ontstond. Men besloot een sleuf te hakken van 1 meter breed met een lengte van tenminste 60 meter. Terug bij het ketelhuis werd rapport uitgebracht. Men besloot tot het samenstellen van ploeg 'ijsbrekers' om, in een straffe oostenwind, de strijd aan te gaan met ijs en sneeuw in de open vlakte zonder verder enige beschutting en ver van een verwarmde kantine. Volgens ooggetuigen werd er een 'Trans-Siberische buslijn' in het leven geroepen die voor soep en koffie zorgde. Later werd er zelfs een verwarmde schaftkeet naar het project gebracht. >

Van Gelder Zonen was voor het productieproces erg afhankelijk van de beschikbaarheid van helder polderwater. Bij het ketelhuis stond o.a. de grote eigen waterzuiveringsinstallatie waar het polderwater geschikt werd gemaakt voor gebruik in de fabriek. Hier wordt de tot de bodem bevroren Karnsloot uitgehakt.

TOT OP DE BODEM BEVROREN

Het ijs werd sneeuwvrij gemaakt en met bijlen werd er laag voor laag uit de Karnsloot gehakt. Het water was tot op de bodem van de sloot bevroren. De kou en het geringe resultaat maakte het werken in deze poolachtige omstandigheden erg zwaar. Pas in de namiddag van donderdag begon het water langzaam te stromen. Het peil steeg langzaam en op vrijdag kon het project worden afgesloten toen het peil bij het ketelhuis weer aardig was hersteld. De mannen van de ijsploeg konden waarschijnlijk net de aankomst van Reinier Paping meemaken. ■

Reinier Paping, winnaar van de barste schaats-tocht tot nu toe: de Elfstedentocht van 1963.

Even voorstellen...

... de beoogde secretaris: Mic Hamers

Mic Hamers is geboren te Den Helder in 1945, opgegroeid en geschoold in Naarden. Hij heeft gestudeerd en gewoond in Amsterdam, en is in 1980 met echtgenote en kinderen verhuisd naar Wormer. Kortom: een geboren en getogen Noord-Hollander.

Na in Naarden en Amsterdam gewoond te hebben - twee steden die rond 1300 stadsrechten kregen - was het toch wel bijzonder om in zo'n gedenkwaardig jaar (namelijk het 700ste jaarfeest van de, door Floris V in 1280, geschonken vrijdom van bedde en tol) naar het dorp Wormer te verhuizen. Dit feest bracht ons wel op een heel bijzondere wijze in aanraking met de historie van Wormer en wekte daarmee de interesse voor haar geschiedenis en die van de Zaanstreek in het algemeen.

Echter het Genootschap bestond toen nog niet, en de vrije tijd werd dus noodgedwongen hoofdzakelijk besteed aan de Ouderraad van de Wiekslag en het trainen, coachen, scheidsrechters en besturen van de honkbal bij WSV. Zowel de Wiekslag als WSV Honkbal (Whalers) behoren nu ook tot het recente verleden van Wormer en mogelijk zal er in 2056 een boekje verschijnen met *Wie kent ze nog... de Wiekslaggers* of *Wie kent ze nog... de Whalers*. Het Genootschap zal dan tevens zijn 50ste verjaardag vieren en ik stel mij zo voor dat het Jaarboek van dat memorabele jaar in goud op snee zal worden uitgegeven. Voordat het zover is zullen er nog vele secretarissen door het Genootschap versleten worden en, indien op de jaarvergadering gekozen, zal ik mij gelukkig prijzen één in die reeks te mogen zijn. ■

De Dorpsstraat anno 1950

Een stukje Dorpsstraat omstreeks 1950 toen de demp er nog was.

Nieuwe Zaanbrug

door Jan Blokker

Op 28 juni 2011 heeft ook de gemeenteraad van Wormerland een uitspraak gedaan over de zogenaamde locatie van de nieuwe Zaanbrug. Evenals de gemeenteraad van Zaanstad heeft die van Wormerland gekozen voor de huidige plaats van de brug, ofschoon daar heel wat discussie aan is voorafgegaan.

Beide betrokken gemeenten hebben vanwege het maatschappelijk draagvlak voor de keuze aan allerlei betrokken partijen hun mening gevraagd. Ook aan de historische verenigingen in Wormerveer en Wormer, alsmede aan de vereniging Zaans Erfgoed en de Zaanse Monumentencommissies is verzocht hun mening over de plaats van de Zaanbrug te geven. Het zal u niet verbazen, dat de historische partijen van gedachte waren, dat de huidige plaats het beste is, gezien vanuit historisch perspectief. In de verslaglegging is dat zó verwoord: "De historische pakhuizenwand aan Wormerse kant en de kapitale bebouwing langs de Zaanweg met de voorzijde gericht op de Zaan, vormen samen met de Zaanbrug een krachtig ruimtelijk cultuurhistorisch ensemble van nationale waarde."

CULTUURHISTORISCH ENSEMBLE

Nu er dan overeenstemming is over de plaats van de brug, kan er worden nagedacht over de uitvoering van de brug. De vernieuwing van de Zaanbrug zal door de provincie Noord-Holland worden uitgevoerd en het is ook de provincie, die het programma van eisen zal samenstellen en een voorontwerp zal presenteren.

De meeste partijen zien de Zaanbrug in samenhang met de pakhuizen, fabrieken en andere gebouwen langs de Zaan, met een fraai woord noemt met dit een ensemble.

Zó is het ook.

Vooraf in Wormer is er al veel verdwenen. Om te beginnen kan de beschuitstoren worden genoemd, en het zal ieder bekend zijn, dat de sloop daarvan als een historische vergissing wordt aangemerkt en men zelfs plannen heeft ontwikkeld om tot herbouw over te gaan.

Maar ook de watertoren van de papierfabriek is in slopershanden gevallen. Ook die toren zou een prachtig monument zijn geweest van het meer recente verleden van Wormer. Verder zijn er serieuze ideeën om de Bartelsluis in ere te herstellen. Helaas, zeker in tijden van wat mindere economische voorspoed is het niet eenvoudig om dergelijke projecten succesvol aan te pakken, hoezeer men ook zijn best doet.

VAN OUD GEBOUW NAAR NIEUW GEBRUIK

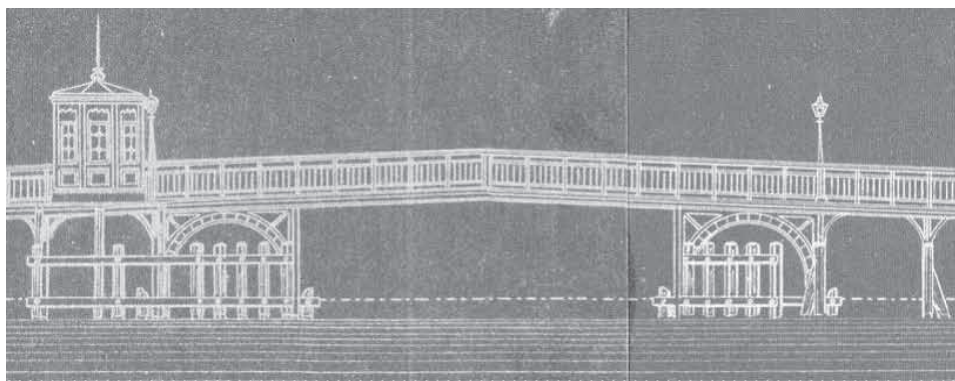
Voor wat de uitvoering van de nieuwe Zaanbrug betreft, zijn zeker alle historisch georiënteerde partijen het er over eens, dat de toekomstige brug goed moet passen in de oude omgeving.

Vanaf omstreeks 1980 zijn er grote inspanningen verricht om de fabrieken en pakhuizen langs de Veerdijk in Wormer hun oude glorie terug te geven. Juist in dit jaar 2011 is het thema van Monumentendag herbestemming: van oud gebouw naar nieuw gebruik.

Voor wat betreft de genoemde gebouwen langs de Zaan moet worden geconstateerd, dat deze inspanningen zeker hun vruchten hebben afgeworpen. De Zaanwand geniet grote bekendheid in zowel binnen- als buitenland. Een prachtig monument van de situatie omstreeks 1900. De meeste gebouwen langs de Zaan in Wormer zijn omstreeks die tijd tot stand gekomen en daarbij is óók de Zaanbrug.

OUDE GLORIE

Nu de brug vervangen moet worden is dat een gouden kans, om ook het sluitstuk van het ensemble weer in oude glorie te herstellen. Ik pleit er dan ook voor om in elk geval te overwegen, de nieuwe brug op zijn minst sterk te laten lijken op de eerste brug uit 1889. Technisch zal dat geen enkel probleem zijn. Laat ons het ontwerp van architect Rups uit de negentiende eeuw doen herrijzen en zó het ensemble nog meer inhoud en luister geven. ■

*Detail van de tekening van de Zaanbrug door de architect A.H.D. Rups uit 1888.
Bron: Bruggen in Nederland 1800-1940.*

Stichting Behoud Roerend Cultureel Erfgoed Wormer

door Jos Blokker

Op vrijdag 15 juli 2011 's morgens om 10:00 uur is de Stichting Behoud Roerend Cultureel Erfgoed Wormer opgericht. Bestuurders van deze stichting zijn ons niet onbekende mensen: Frank Tjeertes is voorzitter/secretaris, Jos Blokker penningmeester en Paul Tjeertes algemeen bestuurslid.

Deze stichting is in het leven geroepen om - de naam zegt het al - roerend cultureel erfgoed dat belangrijk is voor Wormer te behouden. Aanleiding is geweest een tweetal voorwerpen die dringend aan restauratie toe zijn. Zonder restauratie dreigen deze beide zaken verloren gaan. Het gaat om het kerkscheepje in de Nieuwe Kerk bij de algemene begraafplaats en het schilderij van Maarten Donk dat in de r.k. kerk hangt. De stichting is voornemens fondsen te werven om de restauratie te bekostigen.

Over het kerkscheepje heeft u kunnen lezen in ons Jaarboek 2010. Het scheepje is in de loop der jaren vele malen onder handen geweest van goedwillende amateurs die gepoogd hebben het scheepje op te knappen. Het is echter meer opleuken geweest. Volgens de geraadpleegde deskundigen is er veel aan het scheepje dat niet in overeenstemming is met het oorspronkelijke model. En het is dringend aan herstel toe. Dat wil de stichting in samenwerking met de eigenaren laten verzorgen.

Over Maarten Donk is gepubliceerd in ons Jaarboek en wel dat van 2007. De conditie van het schilderij is slecht. Zware rookaanslag geeft aan dat er sprake is van langdurig meeroken van sigaren van toen. Verder zijn oude en nieuwe beschadigingen zichtbaar. Restauratie is nodig om het schilderij te behouden. Daarna zal een betere plek, in de kerk, gekozen worden om opnieuw achteruitgang te voorkomen. ■

Mis de Open Monumentendagen niet!

**zaterdag 10 september 2011
en zondag 11 september 2011
foto-expositie
“herbestemmingen”
in de Stoomhal, Pakhuisplein
van 10:00 tot 16:00 uur
(zondag vanaf 11:00 uur)**

historisch
genootschap
wormer

Agenda 2011

- Zaterdag 10 september van 10.00 tot 16.00 uur
Zondag 11 september van 11.00 tot 16.00 uur:
Monumentendagen in De Stoomhal.
- Zaterdag 12 november 2011 vanaf 10.00 uur:
Uitreiking van ons nieuwe Jaarboek 2011 in
De Stoomhal.

U vindt De Stoomhal aan het Pakhuisplein 44 in
Wormer bij het Hollandia-complex.

WEET U HET NOG? Als u een vakantie boekt bij Reisburo Apollo aan de Faunastraat in Wormer dan wordt er bij een reissom van 500 euro of meer per persoon 5 euro overgeboekt naar het Historisch Genootschap Wormer. Wij zijn hier heel blij mee, u toch ook? Wel even aan uw reisadviseur doorgeven dat u lid bent.

GAAT U VERHUZEN? Of heeft u een ander e-mailadres? Laat het ons weten! Schriftelijk: Historisch Genootschap Wormer, p/a Merckenrif 185, 1531 MP Wormer E-mail: post@genootschapwormer.nl

Colofon

TORENKLANKEN is een kwartaaluitgave van het Historisch Genootschap Wormer
Coördinatie nieuwsbrief: Jos Blokker
Een lidmaatschap kost € 15,00 per jaar.
Een extra exemplaar van Torenklanken is te verkrijgen voor € 1,00.

HISTORISCH GENOOTSCHAP WORMER

p/a Merckenrif 185, 1531 MP Wormer
Opgericht: 14 december 2005
KvK-nummer: 34242956
Rabobank: 1145.40.179
Telefoon: 075 - 642 37 98
E-mail: post@genootschapwormer.nl
Website: www.genootschapwormer.nl
<http://wormer.geschiedenisbank-nh.nl>

BESTUUR

Jan Blokker, voorzitter
Jos Blokker, secretaris a.i.
Jos Blokker, penningmeester
Nico Koelemeijer, bestuurslid
Frank Tjeertes, bestuurslid

